

5

Przemiany demograficzne i społeczne w Niemczech

*Eugeniusz Gostomski**

Od 40 lat Niemcy bardziej niż jakikolwiek inny kraj europejski dotknięte są spadkiem liczby ludności i szybko postępującym procesem starzenia się społeczeństwa. Spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym może zahamować rozwój gospodarczy kraju, a wzrost liczby emerytów stanowi wielkie wyzwanie dla dominującego tam repartycyjnego systemu ubezpieczeń emerytalnych. Przedstawienie przemian demograficznych i zmian zachodzących w społeczeństwie niemieckim stanowi przedmiot niniejszego opracowania, napisanego w oparciu o źródła niemieckie.

5.1. Tendencje rozwoju demograficznego w Niemczech

Od 1972 roku liczba zgonów w Niemczech przewyższa liczbę urodzeń. Od ponad 30 lat wskaźnik dzietności jest tam bardzo niski i mieści się w przedziale 1,3-1,4. Oznacza to, że już od trzech dekad pokolenie dzieci jest o 1/3 mniej liczne niż pokolenie rodziców. Innym niekorzystnym zjawiskiem demograficznym jest zmniejszanie się liczby kobiet należących do grupy wiekowej 25-34 lat, tzn. w typowym wieku rozrodczym. O ile w 1989 roku w Niemczech było 6,3 mln kobiet w tej grupie wiekowej, to obecnie tylko 4,8 mln. Jednocześnie w Niemczech – podobnie jak w wielu innych krajach rozwiniętych – systematycznie wydłuża się średnia długość życia. Obecnie dla mężczyzn wynosi ona 77 lat, a dla kobiet 82 lata [www.tatsachen-ueber-deutschland.de].

Przez wiele lat różnicę między większą liczbą zgonów i mniejszą liczbą urodzeń udawało się zniwelować dzięki imigracji. Gospodarka niemiecka jest zdana na imigrantów od czasu powojennego boomu gospodarczego w latach 50. W pierwszej kolejności napływali oni do RFN z krajów Europy Południowej, a potem także z Europy Środkowo-Wschodniej. Część tzw. gasterbeiterów powróciła w latach 70. do swoich krajów. Wielu jednak pozostało w Niemczech na stałe. Pozostali tam przede wszystkim Turcy, także ci z późniejszej imigracji. Drugą dużą grupę imigran-

* Prof. dr hab., Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku, Powiślańska Szkoła Wyższa w Kwidzynie

tów tworzą przesiedleńcy posiadający niemieckie pochodzenia, którzy od pokoleń mieszkali w państwach byłego Związku Radzieckiego, Rumunii i w Polsce, a po upadku reżimów komunistycznych w tych krajach zdecydowali się na osiedlenie u naszego zachodniego sąsiada.

Należy podkreślić, że w Niemczech w stosunku do ogólnej liczby ludności jest więcej imigrantów niż w klasycznych krajach imigracji, takich jak USA, Kanada czy Australia. Obecnie w Niemczech żyje ponad 15 mln osób o pochodzeniu imigracyjnym, co w stosunku do prawie 82 mln ludności kraju jest dużą liczbą. W grupie tej 7 mln stanowią cudzoziemcy, a 8 mln to osoby, które otrzymały obywatelstwo niemiecki przez naturalizację lub w związku ze swoim niemieckim pochodzeniem (tych ostatnich w Niemczech zamieszkuje 4 mln). Drugą największą grupę imigrantów tworzą Turcy (2,5 mln osób), a trzecią emigranci z byłej Jugosławii lub państw powstałych po jej rozpadzie [*Niemcy w świetle faktów i liczb*, Societäts – Verlag, 2010, s. 143].

Od 2005 roku imigracja nie jest już w stanie zahamować spadku liczby ludności w Niemczech. W ciągu ostatnich 5 lat w kraju tym ubyło prawie 700 tys. mieszkańców. Spadek odnotowano zarówno w Niemczech Zachodnich, jak i na terenie byłej NRD (zob. tabela 5.1).

Tabela 5.1. Ludność Niemiec w latach 1950-2010 (w mln)

Rok	Niemcy Zachodnie	Niemcy Wschodnie	Ogółem
1950	50,96	13,39	69,35
1960	55,96	17,19	73,15
1970	61,00	17,07	78,07
1980	61,66	16,74	78,40
1990	63,73	16,03	79,75
2000	67,14	15,12	82,26
2005	65,70	13,34	82,44
2006	65,67	13,24	82,31
2007	65,66	13,14	82,22
2008	65,54	13,03	82,00
2009	65,42	12,94	81,80
2010	65,41	12,89	81,75

Źródło: *Deutschland in Zahlen 2011*, Institut der deutschen Wirtschaft, Köln 2011, s. 7.

W Niemczech – podobnie jak w wielu innych krajach rozwiniętych – nieprzerwanie wydłuża się średnia długość życia. Obecnie wynosi ona dla mężczyzn 77 lat, a dla kobiet 82 lata. Mężczyźni żyją więc o 7 lat dłużej niż przed 30 laty, a kobiety prawie o 6 lat dłużej.

Wzrost średniej długości życia i niski poziom urodzeń sprawiają, że w Niemczech systematycznie zmniejsza się odsetek ludzi młodych w ogólnej populacji, przy jednoczesnym wzroście odsetka ludzi starszych. O ile na początku lat 90. XX wieku na jedną osobę w wieku powyżej 60 lat przypadały prawie trzy osoby w wieku produkcyjnym, to obecnie niewiele więcej niż 2 osoby, a już za 10 lat relacja ta prawdopodobnie będzie mniejsza od 2.

Według długoterminowych prognoz, liczba ludności Niemiec do 2050 roku zmniejszy się o 12,3 mln do poziomu 69,4 mln osób (zob. tabela 5.2). Zakłada się przy tym, że saldo imigracji netto wyniesie 100 tys. osób rocznie, stopa dzietności będzie się kształtować na poziomie 1,4, a średnia długość życia wzrośnie dla mężczyzn do 85 lat i dla kobiet do 89 lat.

Tabela 5.2. Prognoza ludności Niemiec (w mln) w podziale na grupy wiekowe

Rok	Liczba mieszkańców ogółem	< 20 lat	20-64	< 65 lat
2009	81,7	15,2	49,6	16,9
2020	79,9	13,6	47,6	18,7
2030	77,4	13,0	42,1	22,3
2040	73,8	11,8	38,3	23,7
2050	69,4	11,7	35,7	22,0

Źródło: *Deutschland in Zahlen 2011*, Institut der deutschen Wirtschaft, Köln 2011, s. 7.

Zmniejszaniu się liczby mieszkańców towarzyszyć będą głębokie zmiany w strukturze wiekowej społeczeństwa niemieckiego: odsetek osób w wieku poniżej 20 lat, wynoszący dziś 18,6%, zmniejszy się do 16,9%, natomiast odsetek osób powyżej 60 roku życia wzrośnie z 20,7% obecnie, do 31,7% w 2050 roku. Spadek liczby ludności oraz starzenie się społeczeństwa w szerszej perspektywie oznaczać będzie zmniejszenie się zasobów siły roboczej i stanowić zagrożenie dla innowacyjności gospodarki niemieckiej oraz dla wzrostu gospodarczego kraju. Utrzymanie liczby ludności Niemiec na obecnym poziomie wymagałoby imigracji na poziomie przekraczającym 300 tys. osób rocznie, na co jednak trudno byłoby uzyskać zgodę społeczeństwa.

Nakreślone wyżej zmiany demograficzne w Niemczech stanowią olbrzymie wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej oraz dla repartycyjnego systemu ubezpieczeń emerytalnych w tym kraju. Coraz trudniej jest osobom czynnym zawodowo opłacić ze swoich składek w ramach międzypokoleniowej umowy emerytalnej emerytury osób, które zakończyły już życie zawodowe. Dlatego tradycyjny system emerytalny musi zostać uzupełniony o prywatne (kapitałowe) formy zabezpieczenia na starość. Tak w pewnym stopniu dzieje się już w Niemczech od 2002 roku, kiedy wprowadzone zostały prywatne renty kapitałowe, które uzupełniają ustawowe emerytury. Ponadto w związku ze starzeniem się społeczeństwa w 1995 roku wprowadzono tam obowiązkowe ubezpieczenie pielęgnacyjne, które finansowane jest w ramach systemu repartycyjnego z równych co do wysokości składek pracodawców i pracobiorców.

Z większymi problemami demograficznymi borykają się Niemcy Wschodnie niż Niemcy Zachodnie. O ile takie miasta na terenie byłej NRD, jak Drezno, Lipsk, Berlin i Poczdam przyciągają masowo nowych mieszkańców, to inne regiony w Niemczech Wschodnich ulegają wyludnieniu na skutek przenoszenia się ludności do zachodniej części kraju. Opuszczają te regiony głównie ludzie młodzi oraz osoby z wyższym wykształceniem.

Od czasu zjednoczenia Niemiec w 1990 roku Niemcy Wschodnie utraciły ponad 3 mln mieszkańców. W tym samym czasie w zachodniej części kraju mimo spadku

urodzeń liczba mieszkańców zwiększyła się o prawie 2 mln osób. Kryzys demograficzny na wschodzie Niemiec nie omija także stosunkowo dużych miast: od 1990 roku Schwerin stracił 23% mieszkańców, Halle i Rostock po 20%, a Magdeburg 18% [Gougeon, 2009, s. 154-155].

88% ludności Niemiec mieszka w miastach. Istnieją tam 4 miasta liczące ponad milion mieszkańców (Berlin, Hamburg, Monachium i Kolonia) i 81 miast mających ponad 100 tys. mieszkańców, w których żyje ponad 30% ludności kraju. Jednocześnie na wsi i w małych miastach liczących mniej niż 20 tys. mieszkańców mieszka 34 mln osób (42% ludności kraju).

Dwie trzecie ludności Niemiec stanowią chrześcijanie: 26 mln to katolicy, protestantów jest 25 mln i około 1 mln to prawosławni. Jednocześnie w Niemczech zamieszkuje 4 mln muzułmanów i około 100 tys. Żydów [*Niemcy w świetle...*, *op. cit.*, s. 143-144].

5.2. Zmiany w społeczeństwie niemieckim

Spółeczeństwo niemieckie jest społeczeństwem nowoczesnym i otwartym na świat. Cechuje się rosnącą pluralizacją i sekularyzacją. Większość mieszkańców jest dobrze wykształcona i ma duże możliwości indywidualnego organizowania sobie życia. Stopa życiowa w Niemczech należy do najwyższych na świecie. Według wskaźnika rozwoju społecznego HDI Organizacji Narodów Zjednoczonych – uwzględniającego średnią długość życia, liczbę lat edukacji szkolnej dorosłych osób i poziom dochodu *per capita* – Niemcy są jednym z najbardziej rozwiniętych krajów w skali światowej. W 2010 roku uplasowały się na 10. miejscu. Natomiast pod względem samej wielkości PKB *per capita* znalazły się na 20. miejscu w świecie.

Rozbudowane i stające na wysokim poziomie systemy opieki zdrowotnej oraz zabezpieczeń społecznych, które chronią mieszkańców kraju przed finansowymi skutkami niebezpieczeństw zagrażających ich egzystencji, stanowią ważny czynnik dobrobytu w Niemczech.

Niekorzystnym zjawiskiem w życiu społecznym i ekonomicznym w Niemczech jest postępujące zróżnicowanie dochodów gospodarstw domowych. Według DIW z codzienną biedą w Niemczech boryka się 11 mln mieszkańców, o 1/3 więcej niż 10 lat temu. Chodzi tutaj o osoby, których dochody są niższe niż 60% przeciętnych dochodów. Ubóstwem dotknięte są głównie młodsze osoby, które opuściły dom rodzinny i uczą się bądź odbywają niskopłatne praktyki zawodowe. Do zagrożonych ubóstwem należą też rodziny wielodzietne, osoby bezrobotne i w podeszłym wieku (powyżej 75 roku życia) [*Zahl de Armen in Deutschland wächst rasant*, www.spiegel-online.de].

90% ludności Niemiec deklaruje, że najważniejsze miejsce wśród ich osobistych priorytetów zajmuje rodzina. Jednakże w wyniku przemian społecznych zmieniła się struktura rodziny i wyobrażenie o tym, jaka ona powinna być. Rodziny niemieckie

uległy zmniejszeniu – dzisiaj częściej spotyka się rodziny z jednym dzieckiem niż z trojgiem lub więcej dzieci. Najbardziej rozpowszechniony jest model rodziny z dwojgiem dzieci. Rodziców samotnie wychowujących dzieci (w 90% są to kobiety) jest 1,6 mln. Natomiast par nieposiadających dzieci w Niemczech jest 12,5 mln. Jednocześnie istnieje tam 160 tys. gospodarstw domowych opartych na związkach partnerskich tej samej płci (od 2001 roku osoby tej samej płci mogą zawierać tzw. zarejestrowane związki partnerskie) [Statistisches Bundesamt: Statistisches Jahrbuch, 2010].

Tradycyjny model rodziny, w którym ojciec pracował zawodowo, a matka troszczyła się o dzieci i dom, dzisiaj w Niemczech spotyka się jeszcze w niższych warstwach społecznych, wśród niektórych imigrantów i w gospodarstwach domowych z małymi dziećmi. Obecnie 65% matek pracuje zawodowo. Wśród młodych ludzi i osób po rozpadzie małżeństwa popularne są niezalegalizowane związki. W Niemczech rozwodzi się prawie co trzecie małżeństwo zawarte w poprzednich latach (w 2008 roku przeciętny czas trwania małżeństwa do momentu rozwodu wynosił 14 lat), co następnie prowadzi do wzrostu liczby związków nieformalnych.

Cechą charakterystyczną młodych ludzi w Niemczech jest ich duże zaangażowanie w działalność sportową, kościelną, kulturalną, ratowniczą itp. Z początkiem 2012 roku została zniesiona obowiązkowa służba wojskowa i tym samym obowiązek odbycia służby zastępczej przez osoby odmawiające służenia w wojsku ze względu na swe przekonania religijne lub społeczne.

W Niemczech istnieje ponad 40 mln gospodarstw domowych, średnio na jedno gospodarstwo domowe przypadają 2 osoby, przy czym liczba gospodarstw domowych wykazuje tendencję rosnącą, a przeciętna liczba osób w gospodarstwie systematycznie maleje. Aż 40% wszystkich gospodarstw domowych stanowią gospodarstwa jednoosobowe, zaś gospodarstw pięcioosobowych lub większych jest tylko 3,5%.

Większość niemieckich gospodarstw domowych utrzymuje się z pracy najemnej. Najwyższe dochody osiągają gospodarstwa domowe przedsiębiorców – przeciętnie ich dochody są dwa razy wyższe niż dochody gospodarstw domowych urzędników i ponad trzy razy wyższe niż dochody gospodarstw, w których główny żywiciel jest robotnikiem. W 2008 roku średnie miesięczne dochody niemieckiego gospodarstwa domowego wynosiły 2914 EUR, przy czym osoby samotne dysponowały dochodem w wysokości 1943 EUR, a pary z dziećmi dochodami na poziomie 4191 EUR.

Najwięcej pieniędzy niemieckie gospodarstwa domowe wydają na zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych, co pochłania przeciętnie 25% ich wszystkich dochodów. Na utrzymanie samochodu bądź na komunikację publiczną i na żywność wydają po 10% swoich dochodów. Na kolejnych miejscach pod względem wysokości wydatków sytuują się wydatki związane ze spędzaniem czasu wolnego i z rozrywką, a następnie koszty kształcenia. W ujęciu historycznym w Niemczech zauważa się relatywny spadek wydatków ludności na zakup żywności i używek oraz odzieży i obuwia, przy jednoczesnym wzroście wydatków na utrzymanie mieszkania, energię, komunikację publiczną, spędzanie wolnego czasu, edukację i kształcenie się.

Generalnie gospodarstwa domowe w Niemczech są bardzo dobrze wyposażone we wszelki potrzebny sprzęt domowy. 77% gospodarstw domowych dysponuje samochodem, a 75% w 2008 roku posiadało komputer osobisty [Haushalt – Markt – Konsum, *Informationen zur politischen Bildung* 3/2010, s. 10-12]. Według danych Deutsche Bundesbanku na koniec 2009 roku przeciętna wartość depozytów bankowych przypadających na gospodarstwo domowe w Niemczech wynosiła 36,5 tys. EUR, a przeciętne zadłużenie gospodarstwa opiewało na sumę 25,3 tys. EUR. Najbardziej niemieckie gospodarstwa domowe są zadłużone z tytułu kredytów mieszkaniowych.

Szacuje się, że od 3 do 4 mln gospodarstw domowych w Niemczech wpadło w pułapkę zadłużeniową. Głównie z powodu utraty pracy, zawodu, śmierci partnera, choroby bądź nieszczęśliwego wypadku gospodarstwa te nie są w stanie spłacić zaciągniętych kredytów ani uregulować innych swoich zobowiązań [*Schuldenreport 2009 Fakten, Analysen, Perspektiven*, Verbraucherzentrale, 2009].

5.3. Ubezpieczenia społeczne i zabezpieczenia socjalne w Niemczech

Ubezpieczenia społeczne w Niemczech mają bogatą tradycję sięgającą okresu industrializacji kraju. Główne zarysy państwowego systemu ubezpieczeń społecznych nakreślił Kanclerz Rzeszy Otto von Bismarck pod koniec XIX wieku. W późniejszych latach system ten poszerzono i udoskonalono. W 1927 roku wprowadzono ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, w 1990 roku system socjalny RFN został rozciągnięty na nowe kraje związkowe, a w 1995 roku w całym kraju wprowadzono ubezpieczenie pielęgnacyjne. Kolejne reformy w dziedzinie ubezpieczeń społecznych miały miejsce już w XXI wieku w związku z szybkim wzrostem udziału ludzi starszych w społeczeństwie, niskim wskaźnikiem urodzeń oraz trudną sytuacją na rynku pracy, co groziło niewydolnością dotychczasowego systemu ubezpieczeń społecznych.

Ważną rolę ze społecznego punktu widzenia odgrywają też takie formy finansowanej z budżetu państwa pomocy społecznej, jak: zasiłki dla dzieci, ulgi podatkowe rekompensujące koszty utrzymania dzieci w rodzinie, zasiłki socjalne, stypendia i inne świadczenia [*Soziale Sicherung im Überblick*, Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung, 2003, s. 46-60]. Niemcy uważające się za państwo socjalne przeznaczają na publiczne wydatki socjalne aż 26,7% swego PKB, podczas gdy USA tylko 15,9%, a kraje OECD średnio 20,5% [*Niemcy w świetle faktów i liczb*, op. cit., s. 146].

Ubezpieczenia społeczne w Niemczech składają się z pięciu filarów, które obejmują:

- ubezpieczenie zdrowotne,
- ubezpieczenie wypadkowe,
- ubezpieczenie od bezrobocia,
- ubezpieczenie emerytalne,
- ubezpieczenie pielęgnacyjne.

Ubezpieczenia zdrowotne

Prawie wszyscy mieszkańcy Niemiec są ubezpieczeni w państwowych lub prywatnych kasach chorych. Składki ubezpieczenia zdrowotnego opłacane są solidarnie przez pracobiorców i pracodawców. Kasy, w których ubezpieczonych jest szczególnie wielu starszych ludzi chorych lub mało zarabiających, otrzymują dopłatę z budżetu państwa. Kasy chorych pokrywają koszty leczenia, lekarstw, badań profilaktycznych i pobytu w szpitalu osób ubezpieczonych. Na początku XXI wieku z powodów finansowych dokonano zmian w ubezpieczeniach zdrowotnych. Z katalogu bezpłatnych usług medycznych usunięto niektóre usługi stomatologiczne i zakup środków farmakologicznych bez recepty oraz podwyższono dopłaty pacjentów przy realizacji recept i pobycie w szpitalu przez pierwsze 28 dni.

Ubezpieczenia wypadkowe

Chronią one pracowników przed skutkami finansowymi wypadków przy pracy lub choroby zawodowej, umożliwiając im uzyskanie odpowiedniego odszkodowania. Jednocześnie chronią pracodawców od odpowiedzialności cywilnej za nieszczęśliwe wypadki, którym ulegli pracownicy w ich przedsiębiorstwie.

Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia

Obowiązkowym ubezpieczeniem na okoliczność bezrobocia objęci są wszyscy pracownicy najemni, których czas pracy przekracza 15 godzin tygodniowo. Składka ubezpieczeniowa w wysokości 6,5% wynagrodzenia jest solidarnie płacona przez pracobiorców i pracodawców. Z tytułu ubezpieczenia osoby, które utraciły pracę i w ostatnich dwóch latach przepracowały przynajmniej 12 miesięcy, otrzymują zasiłek dla bezrobotnych w wysokości 60-67% ostatnich poborów netto. Maksymalny okres pobierania zasiłku wynosi w zależności od wieku i stażu pracownika od 6 do 24 miesięcy. Po tym okresie osoby poszukujące pracy mogą starać się o podstawowe zabezpieczenie finansowe, czyli tzw. zasiłek dla bezrobotnych II w postaci odpowiedniego ryczałtu (miesięcznie 345 EUR w landach zachodnich i 331 EUR we wschodnich). Jest ona przyznawany jedynie bezrobotnym nieposiadającym majątku i bez oszczędności wystarczających na zapewnienie im i ich rodzinom egzystencji. Aby bardziej zachęcić bezrobotnych do poszukiwania i podjęcia pracy także na stanowiskach, gdzie wymagane są niższe kwalifikacje od posiadanych przez osoby pozostające bez pracy, zastrzono też warunki przyznawania im dodatków mieszkaniowych.

W okresie globalnego kryzysu gospodarczego wprowadzono w Niemczech finansowany przez państwo zasiłek dla osób pracujących w skróconym wymiarze pracy z powodu braku zleceń w ich firmach. Pozwolił on przedsiębiorcom uniknąć zwalniania pracowników w trudnej sytuacji ekonomicznej [*Niemcy w świetle faktów i liczb, op. cit., s. 146*].

Ubezpieczenie emerytalne

System ubezpieczeń emerytalnych zorganizowany jest według przynależności zawodowej, tzn. pracownicy umysłowi, robotnicy, rolnicy, górnicy, rzemieślnicy, przedstawiciele wolnych zawodów i inne grupy zawodowe mają swoje systemy ubezpieczenia emerytalnego. Emerytury, poza emeryturami urzędników państwowych finansowanymi z budżetu państwa, finansowane są metodą repartycyjną z comiesięcznych składek osób pracujących i pracodawców (w wysokości 9,5% + 9,5% dochodów). Wiek emerytalny w Niemczech będzie w latach 2012-2035 sukcesywnie wydłużany o jeden miesiąc z obecnego poziomu 65 lat do 67 lat.

Oprócz ustawowego ubezpieczenia emerytalnego, które obecnie jest najważniejszym źródłem dochodów na starość, coraz większego znaczenia nabiera emerytura zakładowa i różnego rodzaju zabezpieczenia prywatne (kapitałowe). Chodzi tutaj w szczególności o wspierane przez państwo emerytury Rürupa i Riestera [*Niemcy w świetle faktów i liczb, op. cit., s. 149*].

Ubezpieczenie pielęgnacyjne

Ubezpieczenie pielęgnacyjne wprowadzono w Niemczech w 1995 roku w związku z systematycznym wydłużaniem się długości życia mieszkańców kraju (średnia długość życia dla kobiet wynosi już 82 lata, a dla mężczyzn 71 lat) i zwiększaniem się liczby osób w podeszłym wieku o niskich dochodach i wymagających stałej opieki. Finansowanie tego ubezpieczenia odbywa się poprzez składkę w wysokości 1,7% płacy brutto, uiszczaną solidarnie przez pracobiorców i pracodawców. Wysokość świadczenia zależy od kondycji fizycznej chorego oraz miejsca opieki nad nim. Dla osób przebywających w domach opieki jest ono wyższe, niż dla chorych przebywających w domu i przyjmuje formę rzeczową lub pieniężną.

Wspieranie przez państwo rodziny

W celu zachęcenia pary do posiadania potomstwa w 2007 roku w miejsce dotychczasowego zasiłku wychowawczego wprowadzony został finansowany przez państwo zasiłek rodzicielski. Przysługuje on przez okres 12-14 miesięcy rodzicowi przerywającemu pracę zawodową i pragnącemu poświęcić się wychowaniu dziecka. Jego wysokość wynosi 67% ostatnich poborów, ale nie mniej niż 300 EUR i nie więcej niż 1800 EUR miesięcznie. Na wszystkie dzieci do 18 roku życia przysługuje zasiłek w następującej wysokości: na pierwsze i drugie dziecko 180 EUR oraz na każde kolejne 215 euro miesięcznie.

Pomoc socjalna

Przysługuje ona osobom, które same nie są w stanie same się utrzymać i nie mogą liczyć na pomoc z żadnego innego źródła. Obejmuje dwie formy pomocy:

- zasiłek na pokrycie kosztów utrzymania, które zależą od wielkości gospodarstwa domowego i obejmują wydatki na żywność, utrzymanie mieszkania, odzież, pielęgnację ciała, ogrzewanie i uczestnictwo w życiu kulturalnym,
- zasiłek losowy wypłacany np. w razie choroby lub inwalidztwa [*Sozialhilfe. Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung, 2004, s. 62*].

* * *

W Niemczech bardziej niż w innych krajach europejskich kurczy się liczba mieszkańców i szybko postępuje proces starzenia się społeczeństwa. Stanowi to wielkie wyzwanie dla polityki społecznej państwa i repartycyjnego systemu emerytalnego. Konieczne jest na wzór Francji intensywniejsze wspieranie przez państwo rodzin z dziećmi i przebudowa systemu ubezpieczeń emerytalnych w kierunku ubezpieczeń kapitałowych. Pierwsze kroki w tym zakresie zostały już poczynione.

Streszczenie

Od 40 lat Niemcy w większym stopniu niż inne kraje europejskie doznają spadku liczby mieszkańców i borykają się z problemem starzenia się swojego społeczeństwa. W ciągu ostatnich 5 lat ubyło tam 0,7 mln osób, a do 2050 roku liczba mieszkańców zmniejszy się o dalsze 12 mln. Zagadnienia te stanowią przedmiot analizy w niniejszym opracowaniu. Druga część opracowania poświęcona jest zmianom zachodzącym w społeczeństwie niemieckim. Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym i starzenie się społeczeństwa stanowią wielkie wyzwanie dla polityki społecznej i systemu ubezpieczeń społecznych w Niemczech. W opracowaniu przedstawiono dokonane już w tym zakresie zmiany.

Summary

The Social and Demographic Changes in Germany

The problem of getting older and a quick decrease in the population of Germany, which has been in progress for forty years, has touched this country more seriously than others.

The last five years has brought 0,7 million decline in the German population. What is more it is estimated that till 2050 the number of population will shrink by further 12 million people. The German demographic situation is analyzed in this paper. The discussion is particularly focused on the consequences of the demographic changes for the German social security scheme and social policy and the challenge Germany has to face in this field. However, this paper is not confined only to the future solutions, it presents the changes that have been undertaken as well.

Bibliografia

- Gougeon J.P. (2009), *Niemcy XXI wieku*, DIALOG, Warszawa.
- Haushalt – Markt – Konsum*, „Informationen zur politischen Bildung” 3/2010.
- Niemcy w świetle faktów i liczb*, Societäts – Verlag, Frankfurt/Main (2010).
- Schuldenreport 2009 Fakten, Analysen, Perspektiven*, Verbraucherzentrale (2009), Berlin.
- Soziale Sicherung im Überblick*, Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung (2003).
- Sozialhilfe*. Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung (2004), Berlin.
- Statistisches Bundesamt: *Statistisches Jahrbuch* (2010), Wiesbaden.
- www.tatsachen-ueber-deutschland.de
- Zahl de Armen in Deutschland wächst rasant*, www.spiegel-online.de